

Karosszék, 1865

A BÚTORHAJLÍTÁS MESTERE:

Michael Thonet

A CÍM NÉMIKÉPP FÉLREVEZETŐ. THONET UGYANIS NEM EGYSZERŰEN A BÚTORHAJLÍTÁS MESTEREKÉNT VONULT BE AZ IPARMŰVÉSZET TÖRTÉNETÉBE. LEGALÁBB ENNYIRE TEKINTHETJÜK ŐT A MODERN BÚTORGYÁRTÁS ÉS -TERVEZÉS KEZDEMÉNYEZŐJÉNEK, S EZZEL A DESIGN (MAGYARUL A FORMATERVEZÉS) ELŐFUTÁRÁNAK.

Michael Thonet egy Rajna menti kisvárosban, Boppardban született 1796-ban. Felmenői ácsmesterségét folytatva bútorasztaloságot is tanult, e kettős minőségében rendezte be műhelyét 1819-ben. Mindenekelőtt ülőbútorok – háttas- és karosszékek, kanapék – készítésével foglalkozott, a kor uralkodó irányzatának, a biedermeier lágyan kacskaringózó formavilágának jegyében. Hamarosan érzékelnie kellett azonban, hogy a munkaigényes faragással nem tud eleget tenni egyre szaporodó megrendeléseinek. Ezért kezdett kísérletezni a fa hajlításával. Úgy találta, hogy a vékony lemezek (a néhány milliméteres furnérlapok) egymásra ragasztásával kialakított elemekből stabil, egyszersmind kecses-karcsú ülőalkalmatosságokat konstruálhat. Ezek előállítása ily módon lényegesen könnyebbé vált, mint a hagyományos műbútorasztalos módszerekkel.

Ezeket a harmincas években készült korai darbjait bemutatta a közeli Koblenzban, ahol akkor már rendszeresen rendeztek vásárokat kézműipari és iparművészeti termékekből. Így figyelt fel rájuk a nagyhatalmú Metternich kancellár, aki kemény kezű poli-

tikusként egyúttal az osztrák ipar felvirágoztatásának is megszállott harcosa volt. Közelen lévén a családi birtoka, magához hívatta a mestert, s miután elbeszélgetett vele, azt javasolta neki, jöjjön Bécsbe, ott jóval nagyobbak a lehetőségei.

A sokgyerekes Michael Thonet, akit komoly adósságok is nyomasztottak, megfogadta a tanácsot: 1842-ben Boppardból a császárvárosba költözött. Az igazi érvényesülésre azonban még várnia kellett. Metternich hatalma ekkor már csökkenőben; Thonet kezdetben Franz List műhelyében dolgozott, ott készültek a negyvenes évek legjelentősebb munkái, a Liechtenstein-palotába tervezett igen finom vonalú, már-már rokokó karakterű székek és a változatos mintájú parketták. 1849-ben végre önállósíthatta magát, saját céget alapított, amelyben tovább folytatta kísérleteit a fa hajlítására.

Bécs jelentősége Michael Thonet számára nem elsősorban abban állt, hogy a fővárosban dolgozva a korábbiaknál jóval nagyobb távlatok nyíltak meg előtte. Mint utóbb kiderült, az volt sorsfordító a pályáján, hogy

itt talált rá a hajlításra legalkalmasabb fajtára. A negyvenes években már a tömör fa hajlításával foglalkozott, s erre éppen az a (másra kevésbé használható) bükk a megfelelő, amelyet a bécsi erdőkben fedezett fel, és amelyben igen gazdagok a Monarchia erdősegei. Az 1851-es londoni világkiállításon, amely a modern ipar és iparművészet történetében egyaránt vízvonalzó esemény volt, már ezekkel a tömör bükkfából hajlított bútorokkal mutatkozott be és aratott sikert. Az ötvenes évek elején született a legegyszerűbb s egyúttal a leghíresebb konstrukció, a 14-es számot viselő szék, amely mindössze hat elemből áll. S úgy készül, hogy a bútoralkotóelemeit képező rudakat hatalmas gőzkazánokban felpuhítják (mintha csak makarónit főznénk forró vízben), majd fémformákba teszik, ahol azok megszilárdulván, elnyerik végső formájukat. Ezután történik összeszerelésük.

Székek a Liechtenstein-palotából, 1843

(nagyfokú) flexibilitást eredményezett; a szállítást is megkönnyítette. A zömmel a mai Szlovákia területén (Koricany, Bystrice, Nagyugróc) létesült üzemek termékeinek kisebb része a mind szaporodó közösségi terekbe (kávéház, színház, vendéglő, pályaudvar, hivatalok stb.) került, a bútorok mintegy kétharmadát exportálták – a Közel-Keletre, még Dél-Amerikába is. De nem ez Thonet vállalkozásának igazi jelentősége. Az tette őt halhatatlanná, hogy a bútorok mind funkcionális, mind esztétikai szempontból kifogástalanok. Elegáns vonalaik és finom ívek kényelmes, stabil és (ma

már, közel másfél évszázad távlatából biztos állíthatjuk) tartós konstrukciókat alkotnak. Hogy ki tervezte őket, arról inkább csak sejtésünk van. Nagy valószínűséggel a korai időszakban maga az alapító, később pedig egyik fia. Azt bizonyosan tudjuk, hogy a fémformákat előállító gépeket szintén Michael Thonet konstruálta. Haláláig, 1871-ig állt a cég élén, amely mind a mai napig a világ vezető bútorgyárai közé tartozik.

Amikor 1869-ben az eljárására kapott patens határideje lejárt, Magyarországon is megindult a hajlított bútorok gyártása. Ezeket már abban az időben is a technológia feltalálójáról tonettbútoroknak nevezték. Ma is így hívjuk őket. Valódi Thonet-bútor azonban nagyon ritka és nagyon értékes. Kávájában nyomtatott címke, az úgynevezett etikett és égetett cégjelzés tanúsodik eredetéről.

Kiállítási bravúrdarab, 1850-es évek

Annak, hogy Thonet néhány elemre redukálta a székek szerkezetét, több előnye is származik. Lehetővé vált a nagy sorozatban történő gyártás – mégpedig szakképzetlen segédmunkásokkal. (Az asztalos nemcsak drága, hanem kevés is lett volna a már kezdetben is több tízezer, később a sokszázezer darabhoz.) Nem kevésbé előremutató vívmánya ennek a technológiának a rendszer rugalmassága. Az elemek variálásával változatos konstrukciók állíthatók össze. Thonet katalógusokban publikálta termékeit, így a vevőknek módjukban állt a tárgy stílusát (biedermeier, neobarokk, szecessziós), elemeinek alakját és keresztmetszetét, ülőlapjának anyagát (nádazás, furnérlap) és mintázatát megválasztani. Az 1911-es katalógusban nem kevesebb, mint tizenháromezer termék pontos rajza látható. Főleg különböző székek, szófák, továbbá asztalok, fogasok, állványok. (Korpuszok – magyarán szekrények – készítésére nem alkalmas a technológia.)

Az elemes előállítás nem csupán (viszonylagos) olcsóságot és

Vadas József

Hintaszék, 1861

Asztal, 1890 körül

